

ZORA

**GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA**

LETNIK XIV. ŠT. 10.

:: :: PRILOGA :: ::
SREDNJEŠOLEC.

UREDNIK F. STELE.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC
20EGA TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4[—],
:: ZA DIJAKE K 2[—]. ::

KATOLIŠKA TISKARNA, LJUBLJANA.

Tovariši abiturijenti!

Prehodili ste dolgo pot gimnazijskih študij in zastavljate svoj korak v življenje. Svoboda se vam smehlja naproti in obljublja z vsem čarom v akademiških letih. Kam pojdete? kateri struji se priklopite? Ali klone vaš pogled k tlom, ali pa razprostrete peroti svojega poguma in stopate neustrašeno dalje, polni zlatih upov in neupogljive volje, za tistimi cilji, ki jih goji naš narod?

»Danica« in »Zarja« vas vabita; pridite med nas! Naša pot ni nasuta s cveticami, polna je včasih trnja, in treba je dela, žrtev in samozatajevanja. Naš pogled strmi navzgor k Onemu, ki skrbi po očetovsko za sleherno stvar; odločno izpovedamo, da smo sinovi sv. katoliške cerkve. Svoj narod ljubimo in naš namen je, da se pripravimo za delo med njim in zanj, da posežemo v življenju krepko v razvoj novega, veselega gibanja in da tekom svojih študij pomagamo vsaj malo pri narodno-poljudnem delu. Saj je to naša dolžnost, ker smo drobci povsem demokratičnega naroda.

Razgibale so se sile naše organizacije na vseh krajih, gibanje katoliškega dijaštva je dobilo krepak odziv v bratovskih slovanskih narodih. Ko bo utrjena mogočna organizacija slovanskega katoliškega dijaštva, potem bo mogoče zidati veliko slovansko kulturo na pravem temelju.

Pridite in delite z nami veselje in žalost! Ne obljubujemo vam mnogo. Ali o enem ste lahko prepričani: odkritega prijateljstva dobite mnogo, src, ki vas bodo znala umevati.

Mnogo zahtevajo naša društva: odločnega prepričanja in žrtev, dela in truda in zlasti idealnosti. Kaj morejo dati v zameno zato? Gotovo smer stremljenja in sladko zagotovilo, da boste hodili pravo pot, ki vas dovede do cilja. Kdor se ne strinja z našimi načeli, naj ne hodi v našo vrsto! Rajši četica jeklenih značajev, kot pa velika armada brez notranje sile.

Na veselo svidenje pri delu v naših akademičnih društvih!

Za odbor slov. kat. akad. društva »Danica« na Dunaju:

Karol Šabec,
t. č. podpredsednik.

Ivan Mazovec,
t. č. tajnik.

Za odbor slov. kat. akad. tehn. društva »Zarja« v Gradcu:

Ivo Česnik,
t. č. predsednik.

Pavel Rupnik,
t. č. tajnik.

Spored sestanka

slovensko - katol. abiturijentov v Št. Rupertu na Koroškem.

Dne 13. avgusta ob pol 9. uri zvečer: Pozdrav gostov, volitev predstava.

Dne 14. avgusta: Zborovanje. Ob 8. uri sv. maša. Po sv. maši začetek zborovanja: Koroška v zadnjih petdesetih letih. Čemer. Celovec. — Provincijalizem in dijaštvo. Munih. Gorica. — O narodni vzgoji. Jež. Kranj. — Ob 3. uri popoldan: Dijaštvo in populariziranje umetnosti. Šimenc. Ljubljana. — Dijaki — cvet in sad svojega naroda. Jazbinšek. Maribor. — Vplivi na izobrazbo slovenskega dijaštva. Škerbec. Ljubljana.

V nedeljo 15. avgusta: Ob 3. uri popoldan ljudska veselica z igro: »Za pravdo in srce« (Medved); poje se tudi več pevskih točk.

Dijaki, ki se nameravajo udeležiti sestanka, naj se oglase v najkrajšem času, če tega še niso storili, na naslov: Franc Jež, abit. Vipava.

Pripravljalni odbor.

Hrvatsko katoličko narodno gjaštvo.

(J. Butković, phil.)

Mnogi će se čitalac »Zore« još sijećati njezinih hrvatskih članaka, kojima su se hrv. gjaci pozivali i bodrili, da se organizuju. Ti su članci pred tri godine prestali, al ne zato, jer su bili bezuspješni, nego zato, jer je »Hrvatska«, to prvo hrv. akademičko društvo s izrazito katoličkim stanovištem pokrenulo svoj vlastiti gjački list — »Luč«.

Bio je to slab i neznaten početak. Prvi je broj izašao malen i neznatan (16 str. u 8°). Mnogi ga pogledaše i — vratiše. Našao je samo oko 600 pretplatnika. Tako smo bili osamljeni i zapušteni.

Razumjeli su nas bolje naši protivnici. Digoše kuku i motiku, da nas utuku, i najbolje im se sredstvo pričinilo to, da nas prikažu neznačicama, plaćenicama, tuglim slugama i sl... Sve to nije upalilo. »Luč« je izlazila, i prezrena od gospode akademičara osvajala je demokratske srednješkolce.

Uspjeh je bio takav, da smo već oko uskrsa spružili ideju o sastanku hrv. katol. gjaštva na Trsatu.

I sastanak se držao (1906.). Prvi se je put sakupilo hrv. kat. gjaštvo, da vijeća o svojoj organizaciji, i na tom prvom koraku podupiru ga spretni već planinski Hrvati — braća Slovenci. Svih nas je skupa akademičara (svetovnjaka i bogoslovaca) sa srednjoškolcima zajedno bilo — 48. — Zaista malen broj! Al tko ga je vidio, taj mu se divio.

Stvorene su rezolucije s glavnim crtama našega programa. Osobito smo uprli, da se u Zagrebu snuje katol. akad. društvo, da se širi »Luč«

i druga dobra štampa, da se provede organizacija na cijeloj crti... A na koncu svega digosmo ruke i zavjezismo se našoj zaštitnici Bl. D. Mariji, da ćemo zasnovano i provesti. — »Hoćemo, hoćemo« klicalo se dvoranom, a onda zaori himna »Liepa naša...« i razigjosmo se — na posao.

Slijedeća šol. godina (1906./07.) donijela je već prvi plod trsatskoga sastanka. »Luč« se je podvostručila, izlazila je na 2 arka (32 str.) u svakom broju i dobila je 1500 pretplatnika. U Zagrebu se osnovao »Domagoj«. U gimnazijama se sve miješa i vrije. Iz prvašnjega kaosa, bezglavosti i neplodnog politiziranja dižu se najviše ideje vjere i nevjere. Proces zdravoga razuma počeo je dijeliti ljude u dva nepomirljiva tabora: katolički i naprednjački.

K lakšoj diobi duhova doprinio je puno i novoosnovani list za gjake sa strane naprednjaka. Preplašili su se našog glasa s Trsata, pa da im se slijepi pristaše ne osvijeste, počеше izdavati glasilo za gluposti naprednjačke i nazvaše ga »Hrvatski Djak«. Svrha mu je: Oduševiti mladež u boju proti klerikalizmu. Da mu klerikalizam znači vjeru katoličku, izjavio je sam. Jednom se je pohvalio, da ima do 750 pretplatnika. Gjacija se često dijeli badava...

Uz ove dvije izrazite grupe drijemala je treća i najveća — starčevićansko gjaštvo. Utuvili su si u glavu, da se gjaštvo ne smije baviti kulturnim pitanjima nego politikom. »Branili« su Starčevićev program i vikali su na naprednjačko gjaštvo, da nema patriotizma, a nama su zamiјerali, što se držimo vjerskoga stanovištva. Tako su onda govorili, a ostalo ćemo vidjeti kasnije.

Tijekom škol. godine ogласиše novine tri gjačka sastanka: Starčevićanski u Zagrebu, jugoslovenski (naprednjački, liberalci južnih Slavena) u Dubrovniku i hrv. slov. katol. u Zagrebu. Osobito se puno bučilo za onaj u Dubrovniku. Govorilo se na sva usta, da će biti najmanje 500 prisutnika.

Najprije ušutiše sa sastankom starčevićanci, a onda za njima i gospoda »Jugoslaveni«. »Luč« im se narugala, da su sastanak napustili, jer da nijesu mogli dobiti na Rijeci dosta velikog parobroda (i prekooceanski »Slavonia« bio je premalen), koji bi slovenske i hrvatske liberalce (naprednjake) bio preveo u Dubrovnik. — Naš hrv. slovenski u Zagrebu imao je skoro 500 učesnika, kako to čitatelji »Zore« već znadu.

Uspjeh?

Protivnici se uprepastiše. Spopala ih trzavica, da barem paraliziraju naš rad. »Hrv. Djak« se nugjao još i bolje, i skupijo je oko sebe prijatelje »slobodne škole«. Al ne samo slobodne od vjeronauka, nego i raznih jezika i matematike, ukratko: slobodnu od svega, što gjacija »smeta«. Gjaci s »višim« redovima redovito su njihovi. — Starčevićanci su samo otvorili oči i — zinuli. A kad se malo osvijestiše, odlučiše se i oni, da pokušaju sreću na polju bojnom, da izdadu starčevićansko gjačko glasilo. O novoj godini izašla je jedna »Mlada Hrvatska«. — »Luč« joj je posvetila veliku pažnju. Dokazala joj je, kako su oni s »naprednjacima« jednako

protuvjerski, a od hrv. patriotizma da imadu samo — riječi. »Ml. Hrv.« nam se na to od srca nasmijala, al nesreća je htjela, da se u smijehu — udušila. Ona više ne izlazi. Njezin urednik prešao u naprednjake, a starčevićanska akad. omladina doživjela je — bankrot. Pobjedu slavi ideja nad frazom . . .

Naši su se redovi od sastanka umnožili. »Domagoj« je razvio silnu energiju. U svim su se hrv. gimnazijama naši okupili u razna napose literarna društvanca, pa je ove škol. godine izlazilo 14 hektografovanih srednjoškolskih listića neizmjerne važnosti. Broj Marijinih kongregacija takogjer je porasao. — Naša se »Luč« prometnula u pravu reviju, pa izlazi mjesečno na 4 arka (64 str.) u većem formatu (velika 8ⁿ) i ima pune 3000 pretplatnika. Sad obećaje, da će se slijedeće godine tiskati prvi broj u 5000 iztisaka, a računa kod tega i na veće raširenje u slovenskim krugovima. — Ove je godine donosila »Luč« prilog (»Beletristična knjižnica Luči«, prijevod Seeburgova krasnoga romana »Marienkind«), a trudom Dr. Alfrevića izdaje i »Apologetsku knjižnicu Luči« (do sad je izašlo Nilkesovo djelo »Borba proti modernom bezvjerstvu«) uz vrlo nisku cijenu.

Suragujemo i na drugim stranama u radu oko katol. pokreta, i imamo još pune šake krasnih planova i nacрта, ali o tom, ako Bog dađe, druge godine. — »Hrvatska« je vse godine u tišini proslavila svoju petgodišnjicu i s ponosom gleda četu, koja se oko nje okupila. I sva ova četa znade, da je »Hrvatska« ugledala svjetlo u »Danici«, svi smo uvjereni, da je naša budućnost spletena zajedno, pa da možemo biti srećni jedino u cijelom jedinstvu: »Slovenac i Hrvat za uvijek brat i brat«, a jedini je stalan osnov za to naše zajedničko katoličko stanovište; pouzdano dakle naprijed uz lozinku »za vjeru i dom«, »s Bogom za narod«!

Resolucije zagrebskega sestanka.

(Dalje.)

Bogoslovec i bogoslovске znanosti.

(Ref. tov. T. Klinar.)

Prvi setanek hrv. kat. dijaštva (bogoslovski odsek) je prepričan, da je bogoslovsko znanstveno delo za bogoslovce najprimernejše in da je bogoslovska znanost izredne važnosti za napredek katoliške stvari; v ta namen priporoča:

1. Bogoslovci naj si pridobe toliko samostojne znanstvene izobrazbe in toliko zanimanja za bogoslovsko znanost, da se bodo tudi po dovršenih bogoslovskih študijah vedno zanimali zanjo in za njen napredek. Zato naj se

a) v obstoječih literarnih društvih po bogoslovskih semeniščih ozira v prvi vrsti na bogoslovsko znanost kot podlago vsemu drugemu delu;

- b) po možnosti naj se pod vodstvom in s pomočjo profesorjev oziroma semeniških predstojnikov ustanove posebni znanstveni seminarji;
- c) bogoslovci naj se v semeniških seznanijo z moderno historično-kritično metodo; posebno naj se uče spoznavati in rabiti prve vire;
- d) vsi zmožnejši bogoslovci naj se vežbajo v izdelovanju znanstvenih elaboratov; vsak izmed teh naj si izbere eno bogoslovsko stroko, ki naj jo goji v semenišču in tudi še pozneje. Poleg drugih strok naj se ozira posebno na jugoslovansko cerkveno in kulturno zgodovino;
- e) v vseh bogoslovcih se pa mora zbujati in gojiti živo zanimanje za bogoslovsko znanstveno literaturo.

2. Shod nujno priporoča, naj bogoslovci vseh hrvatskih in slovenskih semenišč poprosijo svoje bogoslovne profesorje, da se pri skupnem sestanku dogovore o ustanovitvi bogoslovnih vseučiliščnih kurzov.

3. Bogoslovci naj se pripravljajo, da bodo po dovršenih bogoslovnih študijah podpirali ustanovitev (za Hrvate) oziroma napredek (»Voditelj«) centralnega bogoslovnega znanstvenega organa.

4. Bogoslovci naj se zanimajo za centralni slovanski bogoslovski organ »*Slavorum literae theologiae*«.

5. Shod izraža svojo nado, da bodo vsi poklicani faktorji kot doslej podpirali znanstvene knjižnice na bogoslovskih učiliščih.

O zadaći bogoslova u moderno doba.

(Ref. drug. M. Belić.)

1. Kako i u Hrvatsku dopire talas velikoga moderno-poganskoga pokreta, te se među inteligencijom prikazuje kršćaska crkva protivnicom svakoj pozitivnoj znanosti, a među pukom se proglašuje riješenje postojećih soc. nevolja mogućim jedino na osnovu protukršćanskih načela, to je dužnost svakoga bogoslova baviti se marljivo apologetikom i socijologijom, da uzmogne svakom zgodom i privatno i javno i perom i živom riječju stati uspješno na branik kršćanskog svjetovnoga naziranja u hrvatskom narodu.

2. Ali da hrvatski bogoslov bude v istinu osposobljen za ovu tešku zadaću, zahtijevamo, da bi se naučna osnova bogoslovlja, kako na sveučilištu u Zagrebu, tako i u biskupskim sjemeništima reorganizovala i dopunila, imenito da bi se apologetskom momentu fundamentalne i specijalne dogmatike posvetila veća, svestrana pažnja, da bi se svagdje zasnivala posebna katedra za filozofiju i socijologiju, a dok se to ne provede, neka se zamoli u svakom sjemeništu koji profesor, da privatno predaje bar najvažnije dijelove etike, psihologije, sociologije itd.

3. Poželjno bi bilo, da bi bogoslovi pohađali tečajeve katehetsko-apologetske i socijološke u naprednim katoličkim zemljama, dokle se i kod nas ne bi prilike razvile, da se takovi tečajevi kod nas obdržavaju.

Bogoslov i profane znanosti.

(Ref. drug. I. Müller.)

a) Bogoslov i prirodne znanosti.

Bogoslov neka se bavi prirodnim znanostima: 1. da popuni znanje; 2. da se učvrsti u vjeri; 3. da se očuva zabluda; 4. da umnoži ljubav k Bogu; 5. da može u praktičnom životu pobijati svjevjerje.

b) Bogoslov i jezikoslovje.

Bogoslov neka uči jezike: 1. da udovolji svojim dužnostima; 2. da odgovara svojstvima naobražena čovjeka; 3. da popunjuje teološko i drugo znanje književnošću drugih naroda; 4. naročito slavenski bogoslovi, da se postigne među Slavenima duhovno sorodstvo.

c) Bogoslov i filozofija.

Bogoslov neka se bavi filozofijom: 1. da se usavrši i upotpuni u teologiji; 2. da može perom i riječju u praktičnom životu pobijati krive nazore.

d) Bogoslov i povjest.

Bogoslov, naročito hrvatski, neka se udube u povjest, jer je: 1. u povjesti našoj putokaz budućnosti; 2. povjest nam podaje snage u ovim tužnim danima.

Slovensko-hrvaško vseučiliško vprašanje.

(Ref. tov. L. Kemperle.)

1. Zahtevamo odločno od avstrijske vlade, da v Ljubljani osnuje popolno vseučilišče s slovensko-hrvatskim učnim jezikom.

2. Pozivljamo slovenske in hrvatske poslance in druge tozadevne faktorje, naj se z vso odločnostjo oprimejo tega vprašanja.

3. Ker smo prepričani, da bo slovensko vseučilišče le takrat dobro vplivalo, če bodo vseučiliški profesorji delovali v smislu katoliških idej, predlagamo, naj se posveté nadarjeni katoliško-narodni akademiki po dovršenih študijah nadaljni strokovni izobrazbi, naj se habilitirajo na vseučiliščih, v to poklicani faktorji naj jih pa materijalno podpirajo.

4. Zagrebškemu vseučilišču naj se prizna isti enakopravni odnošaj napram avstrijskim vseučiliščem, kot ga ona med seboj uživajo.

5. Na zagrebškem vseučilišču naj se osnuje medicinska fakulteta.

6. Hrvatsko in slovensko katoliško dijaštvo hoće pomagati tudi drugemu dijaštvu, ki deluje v tem smislu.

Katolicizam i moderni vijek.

(Ref. iur. St. Markulin.)

1. I. hrv. slov. svedrački katolički sastanek izražá svoju nepokolebivu odanost sv. Stolici osobito stoga, što moderni vijek hoće da uništi ugled sv. Stolice i položaj, što ga ona zauzima u katoličkoj crkvi i civilizovanom svijetu.

2. Poradi teškoće borbe protiv duha modernoga vremena poziva sastanak sve uvjerenе katolike, bili ovi u kojoj mu drago političkoj stranci, da složnim silama ustanu protiv svih napadaja i neprijatelja katoličke vjere i Crkve u Hrvatskoj i Sloveniji.

3. Đaštvo, sakupljeno na sastanku, zaključuje, da će se ustrajno boriti protiv neposredne posljedice bezvjerskoga duha modernoga doba; nečistoće života, koja se, ucijepljena đaštvu u srednjim školama, širi na univerzi, te tako prelazi u narodnu inteligenciju, a osobiti put za to smatra katoličko novinstvo, brošire i sastanke.

Mitte panem et spongiam et citharam . . .

Peter Petrič.

I.

In će je Tvoj srd ko nebo visok,
naš up ga preseže!
Stotisoč vezi še trdno drži
in nate nas veže . . .

II.

Smo jedli kruh od solz grenak,
ko med čebel je bil sladak;
odkar pa v nas še tega ni,
živimo od solzâ soli.

Saj ptič ni žel in ni sejal,
Ti si mu sladko zrnje dal;
li manje ceniš nas od ptic,
ki lačni tvojih smo resnic?

Kako brez solnca naj setev zori,
kako brez olja naj luč gori;
le zob še more, ne seče več meč,
ko vrag nadeva nam vezi. —

Medu si v puščo kdaj sejal,
peščeni zemlji vode dal —
obupni krik v puščavi čuj,
smiluj se vojnikom, smiluj! . . .

III.

Pošlji licam božajoči
vetra dih,
pošlji solnce, solze bridke
brisať z njih —

In će nimaš mehkih sapic,
solnca nič,
pošlji nam vsaj gobo pivno,
vsaj prtič.

Bodi nam Veronika
v teh-le dneh,
ko je večja naša bol
ko naš greh . . .

IV.

Izsušeno oko
nič več ne joče
in žalostno srce
nič peti noče.

Peklo strašno
ni poslej,
kar v njem peval
je Orfej.

Pošlji zdravje
sladkih žic,
pošlji godbo
govoric.

Rane jadke
ne skele,
še prevare
ne bole. —

Pošlji radost
v težke dni,
pošlji sanje
v te noči.

da vzdrti srce
in živeti zahoče,
da vsled tvojih obljub
se oko razjoče . . .

Življenje na Poljani značilno za Slovence.

Študija. Jason Saviljev.

Mnogo so nam napisali v zadnjih desetih letih, a ni ga bilo, ki bi nam ustvaril delo, v katerem se zrcali naše ljudstvo v resnici takšno kot je. Karikature smo srečavali navadno leto za letom med deli naše moderne in navadili smo se na te prikazni že tako, da nismo pričakovali drugega. A glejte veselega razočaranja! Oni nežni, hrepenečim dušam s tiho melanholijo govoreči Meško je vstal in pokazal nam je »Na Poljani« — domovini solnce in sence. Ne, sence in solnce. Ker sence so na Poljani od vzhoda do zahoda velike in temne in solnce — ljubezen, ki zmaga in oživlja in delo, v katerem je rešitev sveta, se bori dolgo z njimi.

Življenje na Poljani značilno za Slovence? Vsekako! Samozavestno izgovorjeno, kaj ne, ampak slednji, ki je knjigo prečital, mora izjaviti kot jaz na to vprašanje.

Zakaj je značilno to življenje, v sledečem. Pesnik živi med ljudstvom, ljubeč ga in poznavajoč njegove slabosti in vrline. Resnično, dosti je vrlin, a slabosti je tudi mnogo. Pesnik je videl vse vrline in občutil je vse zlo slabosti in njegova vroče ljubezni do Poljane — domovine prepojena duša je vzdrtela, a zaklicala ob enem veliko, resno besedo: Delo! In v takem razpoloženju nam je naslikal Poljano, da jo bodo videli tisočeri takšno kot je in se zgrozijo nad sencami in začnejo delati vsepovsod proti njim. Značaji na Poljani so tipi tisočerih in tisočerih širom naše domovine in zato značilni, razmere na Poljani so jasen odsev razmer širom domovine in zato značilne. Osebe in razmere na Poljani pa so njeno življenje — zato življenje na Poljani značilno za Slovence.

Sedaj k sencam.

Kaj ti je bilo tako pri srcu, o sivolasi župnik, ki se ti je poznalo, da si prosil že mnogo v življenju, a bil redkokdaj uslišan? Ob kakšni misli, ob kakšnem pogledu ti je zakrvavelo srce, da si govoril med solzami? — Videl si jih, kako so se odpravljali v cvetni mladosti in polni moči v tujino, in ker si videl žalostne povesti o drugih, ki so tudi šli, a se niso vrnili, ali pa so se vrnili umirat, zato se ti je raztužilo srce in zato si prosil in rotil.

Kdo je, ki je prebral župnikovo pridigo in zgodbo kovačice in je spremljal pota Florijana skozi življenje, da ni zdihnil globoko in drhté spregovoril: »Žalostno in to toliko bolj, ker v mnogih naših domih tako.«

»Da, ena največjih in (vsaj navadno) največ gorja rodečih ran širom naše domovine je ravno izseljevanje. Naši ljudje hodijo v tujino meneč, da je boljša, vse bolj radodarna kakor domovina.« A ni tako! »Mož proti možu stoji tam, močnejši proti močnemu. Opešajo tam zunaj moči, in glej, ne ve človek, komu jih je daroval, v kaj jih je zakopal.« In mnogi se vrnejo s prevaro v srcu in potem govorijo: »Dovolj je prostora doma, dela dovolj, čemu hodimo vsi po tujini in se izgublamo in pogublamo?«

Res, dovolj je prostora doma in dela dovolj! Čemu potreba mladim močem v daljo, da delajo tam za druge ter v potu svojega obraza in z žulji svojih rok ustvarjajo tujcu blagostanje? Lepa je naša zemlja in ko bi zakopali vanjo vsi oni tisočeri in tisočeri, ki potujejo v tujino, srage svojega dela, vzklilo bi iz naših tal cvetje blagostanja, ki bi vse bolj bogato plačevalo trud kot tujina, ki nam je mačeha — —

In Minki, odhajajoči v svet, je tudi govoril župnik, za vse skrbeči in vse ljubeči oče: »Na sprednji strani kašipota je zapisano: »V veselje«, na drugi: »V žalost«. Da, tako je govoril o poti, a Minka ga ni poslušala, ni mu mogla, ni hotela verovati. In to ji je bilo v pogubo.

Kako hrepeniš, o čitatelj, s kovačico in kako čakaš, da ji vrne dalja od peterih vsaj še dva otroka takšna kot sta došla. Toda glej žalost, toda glej prevaro. Minkina pisma, ki so bila prej solnčni žarki v temo žalosti, so postajala sčasoma zmedena in nekaj težkega se je skrivalo v njih. In slednjič — Minka se je vrnila, a tujina ji je pritislila svoj pečat v žalost ljubeči materi.

Zopet: v mnogih naših domih tako.

Koliko zornih kmečkih deklet zapusti samotne vasi in gre v šumna mesta. Jeli potreba? Mogoče; ali kdor pozna mesta in njihove nevarnosti, vstane in z besedo, iz katere bo odsevala ljubezen in dobrohoteče srce, poreče: »Ne. Tudi doma se da živeti.«

Ker glej, stotere gredo in vračajo se mnoge v žalost. In kdor jih vidi take, zasmilijo se mu in prekolne tujino, ki jih je izvabila z lepimi sanjami. a jih je, ko jih je imela v svojem objemu, končala, upropastila — —

In zato dvignite, ki moretē, roke in govorite kot stari župnik in prepričujte: »Doma je tudi dobro, doma se da tudi živeti.«

* * *

To bi bila ena izmed črnih senc, a druga je alkoholizem.

»O žganju bi govoril, o pijančevanju!« misliš Nande, otrok še, a vendar že pojmuje to veliko zlo. Stari župnik je poznal tudi to rakrano na telesu našega naroda in govoril je radi tega tudi proti »demonu alkoholu« mnogokrat. A vse bolj goreče naj bi govoril, vse bolj gromovito, da bi ostal sled teh besedi v srcih globoko in učinkujoče? Tako bi rad ti, Nande?

Res, kdor pozna naše ljudstvo, ga mora objeti čustvo, v katerem je žalost, a obenem krepek odpor. Vidi mlade fante, vidi može in starce, kako se ubijajo dan za dnevom z alkoholom in se pri tem smejejo in vpijejo in uničujejo mir in ljubezen. —

Koliko družin širom naše domovine je, ki trpijo, dasi prej srečne, ker gospodarijo v njih ljudje, kot je Kovač Luka. In to je žalostno. Zato je potreba mož, da nastopijo kot mladi župnik, ki dokazujejo iz življenja, »kako trosi naš rod lahkomišno svoje moči z nepremišljenim ali vsaj neurejenim življenjem, s pitjem, z lenobo in s slabo porabo časa, z nasprotstvi, s

prepiri in tožbami med sosedi.« Ampak ker izvirajo vse te slabosti iz ene — iz strasti pijančevanja, se mora v prvi vrsti odpomoči temu in videli bomo potem, »da spe in žive velike sile v našem narodu.«

Vse to pa navsezadnje ne pojde težko. Nove bodo sicer mnoge besede, a nobene ne bo, ki bi izzivala na odpor. (Konec prihodnjič.)

Visokošolsko dijaštvo.

Prof. dr. Vatroslav Jagić. 1. junija je zapustil dunajsko vseučilišče največji slavist sedanje dobe, Miklošičev naslednik, prof. Jagić. Spodobi se, da se ga spomni ob tej priliki tudi »Zora«, že zato, ker so bili vsi dosedanji »Daničarji« slavisti njegovi učenci, a še posebej, ker se je ravno Slovencem kazal vedno posebno naklonjenega.

Prof. Jagić je rojen 6. junija 1838. v Varaždinu. Po gimnazijskih študijah v Zagrebu in vseučiliških na Dunaju (klasič. jezikoslov. in slavist.) je bil nastavljen v Zagrebu na gimnaziji, odkoder pa je bil odstranjen po banu L. baronu Rauchu leta 1867., ker je bil preveč narodnega mišljenja ali z drugo besedo, ker je bil pošten Hrvat. Po par letih znanstvenega popotovanja so ga poklicali v Odeso za profesorja primerjajočega jezikoslovja (svoje tozadevno znanje si je obogatil v Berlinu, kjer je osebno občeval s slavnim prim. jezikoslovcem Schleicherjem). V Odesi pa se je prelevil dotedanji klasični filol. in prim. jezikoslovec v kratkem času v navdušenega slavista, in tako je bil že leta 1874. poklican v Berlin kot prvi profesor slavistike na tamošnji univerzi. Tu pa se začelja njegova zmagoslavna pot po slovanski znanosti. Z »Archivom«¹⁾ je dovršil to, kar je v malem: začel že očak slavistike. Dobrovský, s svojima Slavin in Slovanka, kar je pozneje zopet zamislil Jordan s svojimi »Jahrbücher...«, na kar je mislil tudi Miklošič s »Slavische Bibliothek«, on je organiziral celokupno slavistično znanost. Leta 1880. pa je bil poklican že zopet na Rusko v St. Petersburg kot naslednik J. J. Sreznevskega, ki je svoj čas potoval tudi po naših krajih. Ko je pa leta 1886. Miklošič zapuščal dunajsko univerzo, kakor jo, žal, danes tudi on, so ga poklicali na Dunaj, kjer je bilo njegovo prvo delo, da je ustanovil seminar za slavistiko, prvi na nemški univerzi, ki je neprecenljive vrednosti za dijake. Tu v tem seminariju si je vzgojil najljubšega učenca in prijatelja, ki je vanj stavil največje upe, Slovenca Vatr. Oblaka. A samo vzgojil ga je, ker komaj je začel samostojno leteti, je omahnila perut, zamrlo oko, in Jagić se izgubil svojega duševnega sina. Kogar zanima, naj čita nekrolog, ki mu ga je napisal v »Archivu«, videl bo, da je napisan z ljubeznijo in solzami.

Predaleč bi prišli, če bi hoteli naštevati njegova dela, tudi samo najpomembnejša. Dosti naj bo, če povemo, da jih je pisal v štirih jezikih: hrvaško, rusko, nemško in latinsko. Kdor je čital njegove spise, mora občudovati bistroumno lahkoto, ki ž njo vse izvaja, in vedno in povsod kristalnojasen slog. Nemci hvalijo posebno njegovo univerzalnost, mi pa ga moramo hvaliti kot silnega organizatorja, ki mu imamo zahvaliti vsestransko višino, na kateri je danes slovansko jezikoslovje; hvaliti ga moramo kot bistroumnega raziskovavca, ki sam tvori središče, od katerega in h kateremu je vse izhajalo, ker je znal vzbujati vedno novih misli, s svojim glasilom pa je uravnal slov. znanost, da ni zašla iz prave truge. Zlato je njegovo načelo glede kritike, po katerem bomo tudi lažje razumeli ogromni njegov pomen. V I. letniku »Archiva«, stran 473 piše: »(kritika), ki vzdržuje napredek literature v pravem tiru, odkriva pomanjkljivosti raziskavanja, stavi preporna vprašanja in jih skuša tudi sama rešiti.« Take kritike nam je potreba, ker taka kritika ne ubija, ampak oživlja. Nazadnje pa slavimo mi Jagića še posebno kot ljubeznivega učitelja. Kdor je enkrat videl

¹⁾ Archiv für slawische Philologie.

njegovo častito postavo za katedrom in slišal živahni njegov govor, tega ne bo mogel pozabiti, omiliti pa se je moral vsakemu, ko je sedel v seminarju mej dijake in čisto po domače, dostikrat šaljivo, razpravljal ž njimi najrazličnejša vprašanja o slavistiki.

Dijaki smo ga izgubili kot osebnega učitelja, znanost ga ima še — naj vsaj tu še dolgo let deluje!

* * *

Poljsko akademično društvo? Kakor poroča »Slovenec«, se je ustanovilo v Krakovu katoliško akademično društvo (poljsko seveda) »Polonia«, v kratkem pa se ustanovi v Lvovu katoliško akademično društvo »Akademijski klub«. Ako je to poročilo resnično, moramo izraziti svoje veselje in simpatije poljskemu dijaštvu, ki je prehitelo vsa naša pričakovanja.

Frst.

* * *

Kongres slovanskega svobodomiselnega dijaštva. Za katoliškim svobodomiselnim dijaštvom, in eno kakor drugo v Pragi. Molče smo s tem eni kot drugi priznali veliki pomen Prage kot oporne točke v našem razvoju in delovanju. Kongres svobodomiselcev se je vršil koncem junija, naš v začetku. Začetek je bil silno klaverno. Nepremostljive, menda denarne ovire so privedle avstrijsko dijaštvo do tega, da je kongres odpovedalo. Kongres je bil odpovedan, kar izvedo, da so Rusi že na potu in da nič ne vedo o odpovedi. Hitro so preklicali odpoved in kljub nepremostljivim zaprekam se je kongres vseeno vršil. Zastopane so bile vse slovanske narodnosti, vendar pa v obilnejšem številu le Jugoslovani, Čehi in Rusi. Začetek je bil tako slabo obetajoč, da je protektor prof. Černý — zbolel. Po večdnevnom govorjenju je pa seveda nastopil sijajen konec, ker kdor slabo začne, ta sme vendar upati še na boljši konec. Pregovor že uči, da je začetek pol konca. Torej dvakrat slabo je bilo vendar boljše kot enkrat. V blestečih resolucijah so presenetili ves slovanski svet. Prvo je bilo seveda, — kot pri dobrih krščanskih družinah molitev pred jedjo — da so sklenili vedno zastopati stališče za svobodo vseučilišča in proti vsakemu, ki ji je nevaren, ali drugače povedano, da bodo solidarni z Nemci, kadar se bo šlo proti katoliškim dijakom, ali še boljše povedano, sklenili so resolucijo za posebjeno svobodo učenja, za Wahrunda. Kongres se je izrekel proti občnemu slovanskemu jeziku. Kot sredstva za medsebojno spoznavanje pa priporoča: Ustanovitev slov. akademije kot privatne visoke šole po vzorcu pariških takih šol; tu naj se posebno ozira na izobraženje slovanskih žurnalistov, ki naj znajo slovanske jezike in poznajo do dobra slovanstvo. Ustanové naj se slov. biblioteke in čitalnice v vseh večjih slov. mestih. Ustanovi naj se slov. osrednji informacijski birô s podružnicami v glavnih mestih slov. deželá, da bo razpošiljal poročila slov. listom. Ustanovi naj se slov. založba za izdajanje znanstvenih in političnih del iz peres slov. učenjakov in pisateljev. Poleg tega naj se ustanavljajo slov. dijaška društva. znanstveni, telovadnji in hribolažki krožki, ki naj prirejajo izlete v slovanske dežele. Dalje pa naj se založi glasilo v nemškem, francoskem in angleškem jeziku, ki naj poučuje neslovansko občinstvo o slovanskem življenju. Odpravijo naj se zapreke pri prestopanju z ene slov. univerze na drugo. Ustanové naj se stolice in seminarji za slavistiko, na srednjih šolah pa naj se uvede študij slov. jezikov in zgodovine. — Resolucije so res lepe, toda drugo vprašanje je, kdaj in koliko jih bo mogoče izvesti. Še enkrat pa prav resno ne razumemo, kako se je mogla gostom Rusom, Belorusom in drugim izvenavstrijskim udeležencem predložiti resolucija za Wahrunda — seveda pod najlepšo frazno krinko skrita, — ko vendar vedó o naših vseučiliških razmerah, še bolj pa o kakem Wahrundu toliko, kakor o južni pomladi.

Frst.

* * *

Visoke šole — tribunal inkvizicije. Letošnje šolsko leto na avstrijskih visokih šolah je bilo pravo leto demonstracij, vednega pretepavanja, najhujšega terorizma, doba burnih dijaških shodov in konečno cvetke svobodomiselnega dela — generalne stavke, ki se je pa končala z istotako generalnim — fiaskom. Zgodilo se je pa letos še nekaj. Od tirolskega gorovja sem so se pripodili viharji

oblaki, bliskanje, gromenje, in to ozračje nad našimi univerzami, zastrupljeno z najrazličnejšimi miazmi, se je trenutno očistilo. Kjer se človek poprej ni spoznal v tem raznobarvnem mozaiku, tam najdeš sedaj samo dvoje barv, dvoje strank.

Na enem koncu so se zbrali vsi svobodomiselni duhovi od junaških (?) nemških buršev in vpijavih laških Garibaldincev, pa do naših sramežljivih slovenskih svobodomislecev obeh vrst in pokretaških Hrvatov in Srbov. Na drugem koncu pa stoji zbrana mala, a hrabra četica dijakov, ki si kljub najhujši strahovladi vsega svobodomiselstva upa priznavati vero svojega naroda tudi v javnem življenju in ne mara kapitulirati pred tridesetkratno premočjo!

Boj, ki se bije na avstrijskih visokih šolah, je predznak onega kulturnega boja, s katerim bi moderno neverstvo rado oblagodarilo Avstrijo. Za nas slovenske katoliške dijake je pa ta boj važen še iz tega vzroka, ker se ga je v vrstah svobodomislecev udeležilo tudi slovensko liberalno in radikalno dijaštvo, ki je, pozabivše vse kletu sovraštvo nemških nacionalcev in Italijanov do Slovencev, stopalo ramo ob ramo z njimi proti malemu številu nemških katoliških dijakov.

Kako hitro se svet suče! Lansko jesen so nemški burši krvavo namlatili Italijane, ki so hoteli onemogočiti predavanja na graški in dunajski univerzi v podkrepljenje svoje zahteve po italijanski univerzi, letos stavkajo Italijani v bratski slogi z istimi burši, — da bi okrepili moč štrajkujočega burševstva. Lansko leto vlagajo slovenski svobodomislci pod vodstvom radikalcev proteste zoper kršenje akademične svobode, čez pol leta kršijo isti gospodje akademično svobodo katoliškemu dijaku. Dà, dà! Tako se ti ljudje spreminjajo. Danes to, jutri to!

Ali pa imajo sedaj naši svobodomislci kaj od tega, da so delali Nemcem tlako? Čujmo! V »Slovenskem Narodu« so radikalci oficijelno objavili, da so se krepko potegnili za svobodo vseučilišč. Univerze so torej svobodne, za vse jednako? Lepa pridobitev! Česar slovenski narod desetletja ni dosegel, to so mu izvojevali slovenski radikalci. Saj to sami pravijo! Veseli nas, da so nam svobodomislci priborili enakovrednost na vseučiliščih. Saj celo nemški nacionalci vpoštevajo Slovane na graški univerzi kot faktor, s katerim računajo. Zahvala nemških dijakov Slovanom za njih sodelovanje pri obrambi univerze proti »črnim in temnim silam« nam svedoči, da znajo Nemci ceniti slovansko pomoč. Uspeh »del« slovenskih svobodomislecev je torej, da so Nemci indirektno priznali, da nismo Slovani več samo gostje. Uporabite torej ljubo priliko in na univerzo! Nemškim buršem je klerikalec bolj nevaren kot pa Slovani in Italijani. To je pokazala zadnja zveza, kjer je bilo treba ubiti vsem skupnega sovraga, klerikalnega zmaja. Mislim, da bodo Nemci umeli toliko življenjske filozofije, da bodo s sobojevnikom, s katerim so delili hudo, hoteli deliti tudi dobro — akademiško svobodo. Radovedni smo torej, kako se bomo srečali drugo leto na akademičnih tleh. Ako se ne bote tudi na zunaj kazali kot enakovredne z Nemci, je torej vse vaše bobnanje o svobodi vseučilišč — neresnica. Opravičen bo tedaj naš sum, da ste delali Nemcem navadno štafažo, da ste doživeli z začetim, ali ne dovršenim bojem za svobodo vseučilišč — fiasko, da ste omadeževali svoje slovensko ime in osmešili svoj program ter s svojo dijaško politiko zopet korenito zavozili!

S svojim početjem je slovensko liberalno radikalno dijaštvo pokazalo svojo barvo. Nas to le veseli, ker vidimo sedaj javno izpodbiti točki radikalnega programa o »absolutni narodnosti« in o »veri kot privatni stvari«. Kar so torej v teoriji učili, to so morali zapustiti v praksi, ker so bili nauki ničevi in umstveni nestvor.

Dijaški boji na visokih šolah so pa zbudili pozornost široke javnosti, in to je novi moment, ki se je prikazal šele letošnje leto. Vedno ščuvanje svobodoljubnih akademikov (?) zoper katoliško mislečo manjšino, s katero so ravnali kot barbari, katero so zasledovali in gonili po mestnih ulicah med hrupom, žvižganjem in zaničevanjem kot steklo zver, mora razburiti živce tudi mirnemu človeku in ga prisiliti, da se potegne za teptane mladeniče, ki niso zakrivili

druzega, kakor, da se drznejo biti drugega mišljenja, kot pa njih surovi kolegi.

To počenjanje je priklopelo v Gradcu do vrha, kjer so začele tudi že ljudske množice stopati na pozorišče in se vmešavati v boje. Kmetje in del delavstva stoji na eni, liberalno meščanstvo in socialni demokratje na drugi strani. Povodom dvajsetletnice nemškega katoliškega društva »Karolina« in ustanovne slavnosti njene posestrime »Traungau« so se vršili pravcati izgredi. Vozovi, dijaštvo, policija in slabši del prebivalstva graškega je letalo po ulicah, da je bila groza. Vsakdo, kdor je videl malo četo katoliških akademikov, obdanih od nebroj preganjalcev, je moral priznati tem mladeničem — hrabrost in značajnost. Ti ne klonijo vratov pod jarem sile! Da je moralo celo vojaštvo poseči vmes, znači dovolj resnost položaja.

Oblastva so dosedaj omalovaževala te dijaške rabuke, dokler ni ljudstvo samo začelo zavzemati stališča za ali proti. Vse ječi pod mōro burševske strahovlade, ki grozi celo z najhujšim, ako se jim katoliški akademiki ne pokorē.

Sila rodi le silo. Čast borivcev za akademiško svobodo, kakor tudi čast vernega prebivalstva zahteva, da se upro terorizmu svobodomislecev in pribore svojim sinovom enakopravnost na akademiških tleh in izven njih po geslu: »Svoboda za vse!« Svobodoljub.

* * *

Oklic svobodomiselnega dijaštva. Nemški svobodomiselci, ali kakor se sedaj ne pozabijo nikoli nazvati, nacionalci (ker jih je sram, da se v boj za Wahrnunda vmešale z veliko vnemo tudi neorganizirane svobodomiselne bande — tako so se izrazili nacionalci sami — Židov, Slovencev, Hrvatov in nekaterih Čehov), so izdali sledeči oklic, ki je pa dobro, če ga spoznajo tudi naši ne le dijaški, ampak tudi krogi starišev in učiteljev: »Geologija, paleontologija, coologija in antropologija, primerjajoče jezikoslovje, kakor tudi primerjajoči študij verstev, zgodovina in filozofija podajajo vedno nove dokaze, da je klerikalni svetovni nazor nemogoč, vendar pa se število privrženecv tega nauka od dne do dne večja. Na Dunaju, v Gradcu in Pragi nastajajo vsako leto nova klerikalna društva, v Inomostu pa je že več kot polovica dijakov klerikalnih. Kako naj si razložimo to tako nenaravno in kulturi skrajno nevarno dejstvo? To je posledica izborne klerikalne organizacije. Najskrbnejše odločeni od »grešnega« sveta se vzgajajo za mal denar sinovi klerikalnih kmetov in obrtnikov v konviktih in internatih. Kjer ni tega, se skuša rešiti, kar se še dá s političnimi predavanji pri verskem pouku, z množico knjižic in malih traktatov, s pomočjo Marijanskih kongregacij in ne prav v zadnji vrsti s pomočjo srednješolskih krožkov, ki jih veroučitelji ljubeznivo varuje in ščiti. Ko pride pa čas odhoda na visoko šolo, delujejo složno skupaj klerikalna rojstna hiša, župnišče domačega kraja, veroučitelji in vedno pripravljeni odposlanci klerikalnih društev, da spravijo one, ki so ušli študiju bogoslovja, vsaj v okrilje klerikalnega dijaškega društva, kamor ne pride najmanjša svobodna sapica. Zoper to neprimerno organizacijo s protekcijo in bogatonapolnjeno denarno mošnjo na svoji strani, se ne more svobodom. dijaštvo več dolgo boriti. Zato se obrača na javnost. Na vse svobodomislece, na vse, ki imajo priliko vplivati na naš naraščaj, posebno pa se obračamo s prošnjo na svobodomiselne doktorje, uradnike in učitelje v tihih, odležnih alpskih dolinah, da mu stoje v njegovem boju na strani. Z neumornim, neutrudnim izobraževavnim delom hočemo odpreti oči našim mladim prijateljem o ljudskem napredku sovražnem delovanju ultramontancev, o nezmožnosti njihovega svetovnega nazora. Z besedo in dejanjem bomo nastopili proti klerikalnemu vplivu, z odkritosrčno ljubeznijo se bomo zavzeli za zapeljane klerikalne žrtve in jim bomo s svetom in dejanjem pomagali. K temu težavnemu a obilnemu delu kličemo vse svobodomiselne sloje na pomoč. Ako jo dobimo, se nam ni treba bati za bodočnost. Potem naj le poskušajo Luegerjevi privrženeci začeti boj proti visokim šolam: vojakov ne bodo dobili. Če ne dobimo sodelovavcev, če ne dobimo zadostnega navdušenja za delo, bomo imeli ravno toliko klerikalnih visokošolcev — kolikor jih zaslužimo.« Tako zavezniki naših svobodomiselcev, če se jih prav branijo.

Katoličani smo, sinovi najvernejšega slovanskega katoliškega naroda, pa to pripuščamo. Dol s sramotivci največjih narodnih svetinj in glavnih narodnih dobrotnikov! Nemški svobodomiselnici pozivljajo na delo proti šoli kot je sedaj (v kolikor je še verska), proti verni katoliški družini; ta klic gotovo ne bo ostal brez odmeva v vrstah naših svobodomiselnih rojakov, vernih njihovih zaveznikov, zato posvetimo tudi mi vse moči o dolgih počitnicah izobraževavnemu delu meji narodom. Potrjujmo narod v prepričanju, da le s katolicizmom naš narod trdno stoji. Prilike ima vsak dosti. Predavanje v izobraževavnih društvih, pogovori in občevanje z ljudmi, od svoje strani dober izgled, posebno pa ne pozabimo na mlade ljudi, ki se da še veliko ž njimi narediti in ki bodo v nekaj letih odločevali na Slovenskem. Zatorej se ne izogibajmo tudi mladeniških organizacij, telovadnih krožkov, kjer se kaj lahko odmor med telovadbo porabi za poučen razgovor. Svobodomiselnici agitirajo proti konviktom in internatom, kot posebno nenaravnim trdnjavam proti njihovim napadom. »kjer se vzgajajo za mal denar«, tako čitam v oklicu nemškega svobodomiselnega dijaštva, »sinovi klerikalnih kmetov in obrtnikov najskrbneje odločeni od »grešnega« sveta!« Prepričajmo narod torej o pomenu takih institucij, ki jih imamo sedaj v Kranju in Ljubljani, v velikem številu pa v škofovih zavodih v Št. Vidu. Narodu se je od nasprotne strani vcepilo že zelo veliko predsedom proti zavodom v Št. Vidu, češ, da je notri drago in še dosti drugih nesramnejših očitani. Prepričajmo narod o nasprotnem. Ker poleg tega, da se tu ceneje študira, je eno, na kar se mora polagati prva važnost: »zdravo ozračje«, ki se v njem kakor nedolžna lilija v samostanskem vrtu razvija nepokvarjen značaj k poznejšemu lepemu in velikemu življenju, čegar cilji so trdno zapisani že iz nežne mladosti. Knezoškofijski zavodi morajo postati naša glavna trdnjava. O prostem času naj bo vsak na svojem mestu in na delu, da nam ne bo potem treba obžalovati izgubljenih prilik. Na delo torej vsi: abiturijentje, visokošolci in bogoslovci, kakor tudi vse dobromisleče izobraženo žentstvo, vsak po svojih močeh in na svoj način, a vsi za eno idejo!

Frst.

* * *

Narobe svet. — Od delavcev in pekov je prevzelo dijaštvo kot višja umstvena kasta štrajk. Sedaj se pa ravno zopet piše, da nameravajo uprizoriti italijanski vseučiliški profesorji splošen štrajk, ker je zbornica zavrnila predlog glede povišanja plač vseuč. prof. z motivacijo, da itak zanemarijajo svoje dolžnosti. Pa pravijo, da vse dobro pride od zgoraj, tu je pa očividno, da prihaja od spodaj.

Frst.

Glasnik.

Iz »Zarje«. Društvo je oddalo ob priliki vseučiliščne stavke na rektoratu memorandum, v katerem je zavzelo svoje stališče. Delovala sta pridno »socialni klub« in »klub za proučevanje dijaškega vprašanja«. Tovariši so se pripravljali za delo v počitnicah in za počitniški sestanek.

* * *

»Slovenska dijaška zveza« dela zadnji čas s prav dobrim uspehom na Goriškem. O počitnicah upamo na lepe sadove. S pogumom dalje z Bogom za narod!

* * *

»Slovenska dijaška zveza« je izdala »Potovalno listino« za letošnje počitnice. Priglasilo se je do 300 somišljenikov. Želeli bi si jih še več in upamo, da prihodnje leto dobimo številnejši odziv. Posebno bi si tega želeli od tovarišev iz Koroške in Primorske. Opomnimo jih na to že zdaj, da v bodoče ne oddajo svojih naslovov v neprave roke.

»Potovalna listina« naj služi somišljenikom kot nekaka legitimacija. Tiskovne napake naj si blagovoli vsakdo sam popraviti! Ker so nekateri somišljeniki poslali svoje naslove jako pozno, zato se je moralo delati z veliko naglico in se je vrnilo kljub pazni korekturi par neljubih napak. »Listino« dobi tudi mnogo tovarišev, ki samo potujejo in jim ni možno vsprejemati gostov na prenočišče. Vse tovariše prosimo, da se poslužujejo »Listine« v pravih mejah in ne preokračijo prave poti, ker to bi bilo v škodo drugim in proti dotičniku bi morali postopati na ta ali oni način. Vse nam naklonjene kroge pa prosimo, da podpirajo naše stremljenje. Slovenski dijak naj spozna svojo lepo domovino do cela, da bo mogel kdaj delovati zanj z idealno dušo. Zato se obračamo na častito duhovščino in našo inteligenco, da pripomore dijaku, ki se skaže s »Potovalno listino Slov. dijaške zveze« na potovanju, če ne more dobiti pri svojem tovarišu prenočišča.

Tekom meseca rožnika je poslala »Slovenska dijaška zveza« več prošnji za podpornino. Zglasilo se je do 20 podpornikov. Bili so to sledeči čč. gg.: Klavžar Ivan, kaplan v Starem trgu 2 K, Špendal Fr., župnik v Trziču 2 K, J. Karlin, župnik v Sorici 2 K, Adolf Knol, župnik v Kolovratu 2 K, Avg. Šinkovec, župnik v Škofji Loki 2 K, Ivan Kramar, beneficiat na Vačah 2 K, Ivan Ažman, župnik v Gorjah 2 K, Eduard Janežek, župnik pri Sv. Marijeti 2 K, č. g. župnik v Smledniku 2 K, Ivan Baloh, kaplan v Dobropoljah 2 K, Al. Kokelj, župnik v Vurbergu pri Ptuj 2 K 50 vin., dr. Josip Marinko, prof. v Novem mestu 2 K, Valentin Bernik, župnik na Homcu 2 K, Anton Kocbek, župnik pri Sv. Križu nad Mariborom 2 K, Fric Repolusk, župnik v Št. Vidu p. Mislinja 2 K, Tomaž Potočnik, župnik v Breznici 2 K, Nik. Stazinski, župni upravitelj v Trbovljah 2 K 50 vin., Ivan Pajtlar, župnik v Št. Rupertu v Slov. goricah 5 K. — Vsem najiskrenejša zahvala! Naj bi našli ti gg. mnogo posnemalcev med našo inteligenco!

A ne samo podpornine, tudi knjige in molitveniki naj bi dohajali na »Slov. dijaško zvezo«. Opozorjamo zlasti dijaštvo našega mišljenja, naj bo na tem polju poljudnega dela posebno agilno! Čas počitnic je lep. Naj bodo za nas počitnice čas poljudnega dela! Vsa pisma in pošiljatve naj se naslavljaajo na: Fran Kovač, stud. iur., Ljubljana, Ravnikarjeva ulica šte. 10.

V zalogi ima »Slov. dijaška zveza« še nekaj razglednic in v kratkem po možnosti izda nove. Tovariši naj jih ob vseh prilikah pridno razpečavajo. O počitnicah je mnogo veselje in tak čas je najprimernejši. Torej na delo. Naročajo se pri društvenem tajniku Franu Kovaču v Ljubljani.

V načrtu imamo, da ustanovimo že v juliju dve knjižnici. Vsak na delo na svojem mestu! K obilnim uspehom pa pomози Bog!

Odbor.

»Slov. dijaški zvezi« so darovali: Županstvo v Rihemberku 20 kron, dr. Jos. Srebrnič, prof. bogoslovja 5 K, več gg. nekaj znanstvenih knjig. Iskrena hvala!

Listek.

Dr. Fran Detela: »Prihajač«, »Ljudska knjižnica« 7. zvezek, broš. 90 vin., vezana 1 K 70 vin. — To je knjiga za narod! Značaji, ki so tu risani, so pristni vaški značaji, kot jih vsak nebroj pozna od župana doli pa do »prihajača«, ki tudi niso preredki. In kako prozorno nam je gosp. Detela naslikal te značaje: Komaj se prvikrat srečamo s kom v povesti, precej vemo, ta je pa tak in tak in tak, nič besed ni treba izgubljati pisatelju, da dá junaku priliko izpregovoriti nekaj stavkov, še kako dejanje — pa smo skupaj. Kar je pa posebno veliko vredno, je to, da so: značaji risani z ljubeznijo: mi moramo čutiti ž njimi, če bi ne hoteli in edini Minež je, ki nas popolnoma odbije, priliznjeni Stržen bi pa še nas kmalu premotil, ki stojimo ob dejanju. Dejanje se razvija silno živahno, dramatično, vdar na vdar, kar bravca vleče: in kaj takega hoče ravno narod. Slog je silno jasen in naraven, jezik čisto naroden, kmet ga bo skoroda bolje razumel kot izobraženec: takega nam je treba za narod. Pozabiti pa ne smemo še enega

momenta, ki pri gosp. Detelu sploh igra veliko ulogo: zdrav humor. Kdo se včasih pri popisovanju kakega Stržena ali Mineža ne spomni lisice v narodnih basnih. Kako ljubek je konec: ženitev pri Franci! — Nehote smo se pri tej povesti zopet in zopet morali spomniti Meškove Poljane, le da je Detelova povest nastala veliko prej. Le da ima Detelova povest veliko več popularnega na sebi kot Meškova, ker je Meškov slog še vedno previsok za ljudstvo. Že misel sta dala povestima oba isto. Meško: »Propade in umre slednji dom, v katerem ne poznajo ljubezni« in »rešitev sveta je v delu«, Detela pa jo izrazi v koncu takole: »Vsi so pa živeli srečno, in srečni bodo tudi njih otroci, če ostanejo poštene, pridni, in če se bodo ljubili med seboj«. Poleg tega je še mnogo drugih podobnosti, ki se nam vsilijo ali — vsak naj prebere obe deli skupaj, pa bo videl. — »Prihajač« je izšel že pred leti v »Slovenski Matici«. Vendar pa moramo izdajo »Katoliške Bukvarne« tem srčneje pozdraviti, ker je ta res n a r o d n a povest postala tako tudi n a r o d u dostopna.

Frst.

* * *

Tudi za počitnice! Dunajski dnevnik »Reichspost« poroča dne 12. julija o sledečem poskusu: Dr. Marage je dobil dovoljenje, da v neki višji dekliški šoli vpelje med poukom vaje v dihanju, katere so zavzemale približno 10 minut na dan. To je trajalo nekaj tednov. Nato so dotične učence — bilo jih je 200 — merili in našli nepričakovan uspeh. Obseg prsi se je povečal pri vsakem od 2 do 6 cm. Francosko naučno ministrstvo namerava sedaj take vaje v dihanju upeljati splošno. — V naših dijaških listih pogrešamo tudi vsaj kratkih higijeničnih navodil. Koliko dijakov pograbi jetika, koliko jih hira vsled slabotnih pljuč! Znano pa je, da so pljuča, kakor malokateri drugi organ, velikega pomena za vse zdravje in celo značaj. Fant z dobro razvitimi pljuči ne bo nikdar nervozen ali boječ. Pomen telesnega razvoja se je pa začel pri nas v Avstriji bolj upoštevati šele v zadnjih letih; od profesorskih kandidatov se zahteva sedaj tudi dveurni kolokvij iz higijene. — Torej, dijači, ena vaših glavnih nalog v počitnicah je, da se okrepite telesno. Med knjigami, ki so v tem oziru praktično porabne, štejem v prvi vrsti Kneippovo »Meine Wasserkur« in »So sollt ihr leben!« Dobite jo skoro v vsakem župnišču.

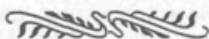
* * *

Iz svobodomislečevih ust. Po proslulem dijaškem shodu pri zelenih vratih (zum grünen Tor) na Dunaju, ki so se ga s požrtvovalno pridnostjo udeležili tudi naši mili rojaki in kolegi na visokih šolah, ki zastopajo vedno in povsod, v mislih in dejanju in z vsakim dobromislečim proti vsem sovražnikom napredka, svobodo mišljenja, delovanja in nastopanja (se razume, da za vse v enakem obsegu!), sem govoril slučajno z nekim Židom, ki je tudi vsestransko svobodomiseln, in ta mi je pripovedoval sledeče zanimivosti s tega shoda, kjer je bila zastopana v prvi vrsti bodočnost, upanje in cvet Jugoslovanstva. »Na tem shodu,« mi je pripovedoval, »ki je bil sklican v znamenju svobode, ali z drugo besedo v znamenju sovraštva in zaničevanja do vsakega verstva, ne le katoliškega, v znamenju sovraštva do vsakega duhovništva, ne le katoliškega, je nastopil Jugoslovan, ki je sicer napram katoličanom prav pridno rabil izraze kot »črna banda«, »klika« itd., vendar pa je poleg tega prav pridno povzdigoval v nebesa pravoslavno duhovništvo; in glej, na moje veliko začudenje je žel od strani poslušavcev, večinoma katolikov, največjo pohvalo. Posebno se mi pa čudno zdi, ker je bilo tu toliko katolikov, da so ga ti hoteli mirno poslušati. Pri nas, ki tudi nismo navdušeni za našo vero in pobijamo tudi naš klerikalizem, bi ga gotovo ven vrgli.« Komentarja ni treba.

Frst.

* * *

Knjižnica »Omladine«. Pred nekaj tedni je izšel 1. zvezek te knjižnice, prevod spisa prof. Drtine, vrednega kolega prof. Masaryka: »Razvoj mišljenja evropskega ljudstva«. Več o tem izpregovorimo, ko bo sestavek končan.

Kje je slepa vera?

(Dalje.)

Preidimo k tezi, ki se zdi »Omladini« tako herostratska. »Človeku ni dovoljeno sprejeti in spoznavati one religije, ki jo smarta po svojem razumu za pravo.«

Kakor smo že zgoraj omenili, podpiše omenjeno tezo tudi najzagrizenejši »klerikalec«. Nikomur ne pride na misel, da bi od koga z vso avtoriteto zahteval, naj nekaj veruje, ako nima za vero pametnih razlogov. Za resne ljudi je torej jasno, da obsojena teza prav umevana mora dati pameten zmisel. Kajti silabovi sestavljavci so bili razboriti možje, ki so »tudi« znali pametno misliti.

Kako se mora umevati obsojena teza? Predvsem opozorimo na to, kar smo rekli v zadnji številki o postanku in sestavljanju silabovem. Po tem je jasno, da se mora obsojena teza, kakor sploh vse, presojati po smislu, ki ji ga je podtaknil avtor, in po kontekstu z drugo vsebino (knjige). Avtor te teze je Francisco Vigil iz Lime v Peru. Vzeta je dobesedno iz njegove knjige, ki je izšla l. 1848 pod naslovom »Defensa de la autoridad de los Gobiernos.« Glej Heiner, l. c. p. 88—105.). Vigil govori na označenem mestu o neki naravni religiji, ki si jo naj vsak sam zase poljubno konstruira. Razmišljati mu ni treba, ali biva kaka absolutna religija ali ne. Prazno delo je tudi, če bi se kdo potrudil, da bi izsledil in se skušal prepričati o bivanju kakega razodetja. To vse je nepotrebno. Vsak naj sprejme le to za absolutno pravo, kar se zdi slučajno njegovi, zmoti podvrženi pameti pravilno, tudi če bo morda čez par dni ravno nasprotnih misli. Tako stališče nasproti najvišjim problemom je gotovo skrajno nespametno in lahkomiselnost. Zato povdarja Pij IX. v odloku *Multiplikes inter* — tukaj govori o Vigilovi knjigi — po vsej pravici sveto dolžnost, ki veže vsakega človeka v vesti, da se z največjo vestnostjo bavi in odločuje v tako resnih in odločilnih stvareh, kakor je religija. Pij IX. povdarja, da je vsakega posameznika sveta dolžnost, kadar in predno se odločuje v verskih stvareh, da se prepriča, ali je kako razodetje ali ne, in če je, kje je zaklad razodetja. Obsoja lahkomiselnost onih, ki se prav nič ne potrudijo, da bi premislili in pretehtali dokaze za bivanje razodetja, ampak si kar sami pri sebi konstruirajo neko naziranje, ki ga imajo potem za edino

pravo vero. To je igra z ognjem! Če je Bog govoril in če človek ve za razodetje — če je vsaj slišal o njem — mora pritegniti tudi te dokaze v krog svojih razmišljanj. Aprioristično sklepanje, da je samo to resnično, kar vsak sam izsledi z lučjo svojega razuma, ni pametno, ker je nelogično. To so glavne misli Pijeve, kot komentar k obsojenemu stavku.

Vprašamo: Kaj je tukaj tako strašnega in groznega? Kaj je tukaj protinarodnega, ki bi zahtevalo najstrožje obsodbe od »Omladininega« pseudonarodnjaštva? Ali ni tukaj za pametnega človeka vse jasno, da je Vigilov stavek po smislu, ki ga ima in kakor smo ga navedli, moral priti na zatožno klop? »Omladinin« člankar bi si lahko prihranil s Frohschammerjem in Goetzom vred vso svojo sveto jezo in pristno navdušenje za krščanstvo, prosto spon »klerikalizma«, za boljše čase. No, ko ne bi bila njegova insinuacija tako presneto otročja, bi bila žaljiva za katolika. Zavrtniti in najostreje obsoditi moramo pa vendar način boja, ki ga je nastopil »Om.« člankar. Man merkt die Absicht und man wird verstimmt. Misli si, češ, srednješolci mi bodo vse verjeli, karkoli jim naslikam in jim res slika pošast »klerikalizma«, kar v »prosvitljenem« 20. stoletju pri »samostojno mislečih« seveda še vedno najbolj vleče.

In vendar ni nikjer nobenega sledu o kaki sili. Nikjer sledu, da cerkev sili ljudi, naj sprejmejo ono religijo, ki se jim ne zdi prava. Fortiter calumniare, semper aliquid haeret. Kaj ne?

Vera se ne da izsiliti. Zato je cerkev vedno zametala silo. Ona hoče, da vsak prostovoljno, iz notranjega prepričanja objame resnice, ki mu jih nudi. Le logično je, če zastopa potem vsak z vso odločnostjo in resnostjo vsebino svojega verovanja. Kajti pri nas je navada, draga »Omladina«, da mož zastopa principe in da princip vsakega preveva, a šele potem in le radi tega, ker se je prepričal o njegovi resničnosti. Seveda mora biti vsak princip umstveno utemeljen in podprt. Nuje razum ne pozna. Nuja je zanj le resnica. In v tem oziru bi lahko rekli, da razum ni prost, in prosto mišljenje nesmisel. Umovo spoznanje določuje objektivna resnica, zato razum ni prost, da misli kakor hoče. Tukaj vidimo narobe svet: volji odrekajo samoodločbo in svobodo, pridevlejejo pa razumu, ki dejansko ni prost.

Dve poti sta, po katerih more priti človek do resnice: vse, kar mora sprejeti za resnično, spozna ali z lučjo svojega lastnega razuma ali pa s pomočjo drugega. To zadnje spoznanje je samo posredno, a je pravi vir izvestnosti. Seveda se mora naša pamet zaupati pameti drugega šele po mnogih raziskavanjih. A mnogokrat se mora zaupati, ker je to edini vir spoznanja. Odkod ima n. pr. »Omladinin« člankar svoje bogato zgodovinsko znanje, če ne po posrednem spoznanju. Kritizirati moremo vire na vse pretege, a kljub temu se snuje vse naše zgodovinsko znanje na posrednem spoznanju.

Ti dve razumovi lastnosti vpoštevata krščanstvo v polni meri. Zato pravi Tomaž Akvinec po vsej pravici: homo non crederet, nisi videret esse credendum. Človek ne bi veroval, če ne bi videl, da je treba verovati.

Krščanstvo ne zahteva nikjer nič nespametnega, veri ni treba nikjer pri-skočiti v sistem »wie ein Lückenbüßer«, kakor se je izvolil izraziti Paulsen. Cerkev zahteva seveda od vsakega, da si je na jasnem o vprašanjih, ki so predpogoj vere. Predvsem zahteva od vsakega, da napne vse svoje duševne sile in se povspne po umskem razmišljanju do prepričanja o bivanju osebnega Boga. Potem predloži vsakemu dokaze za razodetje. Tukaj zopet pozivlja vsakega, da naj trezno in mirno in resno in kritično vse pretehta in presodi. Le tedaj govori Cerkev o dolžnosti vere, če se človek popolnoma prepriča, da je razodetje zgodovinsko dejstvo. Kajti šele potem je dana podlaga za vero, ko se človek prepriča o istinitosti razodetja. To je razumna pot. No, če se »Omladini« čudno zdi, zakaj jih kljub temu toliko ne veruje, ji hočemo tudi to razjasniti. Dejstvo razodetja ni tako neposredno evidentna stvar kakor n. pr. da je dvakrat dve štiri. Tej resnici se more vstavljati samo norec. Ta resnica nuja našo spoznavno zmožnost, da jo sprejmemo kot resnico. Ni pa take nuje pri dejstvu razodetja, kakor pri brezštevilnih in brezštevilnih drugih resnicah tudi ne. Ako so tudi za nekatere nujne, za druge, ki jih manj poznajo, niso. Zato se kaj lahko vzbude razni pomisleki, polagoma dvomi itd. Pozabiti pa ne smemo, da ima ravno v stvari razodetja volja človekova tehtno besedo in velik vpliv.

Kakor vidimo, pripisuje ravno krščanstvo razumu največje zmožnosti in naloge. Njegov karakteristikon je, da more pogledati za čutne stvari in spoznavati tudi nečuten svet. Ali preveč krščanstvo zaupa razumovim zmožnostim? Če slišimo deklamacije o avtorizaciji razuma, bi mislili, da ne. Če pa pogledamo za te fraze, vidimo, da ti ljudje grozno ponižujejo razumove zmožnosti. Gospodstvo razuma proglašajo, v resnici se pa pokaže le pomilovanja vredna onemoglost razumova. Le poglejmo, kako uče: razum more spoznati le to, kar se da otipati in čutiti. Kar je onstran čutnega, to je razumu knjiga, zapečaćena s sedmimi pečati. Seveda bi jih lahko vprašali, kaj je z matematičnimi tezami? Ali se dajo te tudi otipati? Kaj je s počelom istovetnosti, prekoreka, zadostnega vzroka? Ali se da resničnost teh principov — tajiti jih je težko, ker jih vsakdo s tajejem že priznava — tudi otipati? Dalje tudi naši »Omladinaši« »samostojno« za drugimi ponavljajo: ni nobene objektivne, absolutno-veljavne resnice. Torej je vse naše spoznanje le relativno. Spoznavni zakoni potem nimajo absolutne veljave. Veljavni so le za bestijo, ki se imenuje »homo sapiens«, tako nekako je deklamoval nekoč eden izmed množice, ki sedaj že dresira to »bestijo« v šolski sobi.

Tako govore v teoriji. Seveda se realna in trezna empirija ne meni dosti za take deklamacije. Mirno in hladno vporablja zakone mišljenja kot absolutno veljavne, in se ji pri tem dobro godi in vselej izvrstno obnese. Gospodje, le eno vprašanje! kako je mogel odkriti francoski astronom novo ozvezdje samo s tem, da je logično vporabil zakon vzročnosti, če ima ta zakon le subjektivno veljavo? Odgovorite!

Up.

Izor Etran :

Burja . . . Vse ob meni
švigajo ognjene
kakor kače strele . . .
Vse nebo zastrli
mračni so oblaki . . .

Jaz stojim v pustinji,
se borim za cilje,
ljuto me nasilje
hoče ukloniti
v borbi neenaki.

Kakor vitez slavni
svetec Jurij varno
strem pošast kovarno —
kdo le zame moli?
Deva ali mati?

K razumevanju modernega slikarstva.

France Fr. Stelè.

V razvoju moderne umetnosti igra ravno slikarstvo prvo vlogo. Slikarstvo se je prvo z vso zavednostjo napravilo na pot za novimi cilji, ono je tudi večkrat pokazalo, kam in kako naj se obrneta stavbarstvo in kiparstvo, ono je z eno besedo v razvoju moderne umetnosti prevzelo vodstvo. Pokazalo pa se je, da niti občinstvo, niti starejši umetniki, ki se niso pridružili moderni struji, niso za novo šolo navdušeni. Kako to?

Sel sem z modernim slikarjem v razstavo, kjer so bila razstavljena dela raznih mojstrov in v raznih tehnikah izvršena, in kaj sem opazil? Pokazalo se je, da on opazuje dela le z ozirom na tehniko, da hvali le dela v oni tehniki, katere pristaš je on sam, dela pa v drugih načinih izvršena da molče izpušča ali pa zamahne v tisto stran samo z roko in apodiktčno izjavlja: »Nič posebnega!« Nisem se mogel skladati ž njim, a vendar je bilo to za-me dober nauk, ker sem izpoznal: Moderni umetnik starih mojstrov in njih stremljenj ne razume, ali pa jih odklanja, nasprotno tudi stari mladih ne razumejo, da, še manj razumejo kot pa ti nje, in tu je vzrok nenaklonjenosti starih proti mladim.

In občinstvo? Toliko razume, v kolikor mu je umetnina bližnja po svoji zunanosti, po »obleki« recimo, kaj več pa ne išče. Kar je pa več, v tem oziru pa je občinstvo večinoma slepo navezano na sodbo časnikov ali priznanih ali nepriznanih umetnostno-zgodovinskih kapacitet in kritikov. In kakor se pri teh križajo mnenja o vsakdanjih pojavih na umetnostnem polju, ravno v istem razmerju je občinstvo konfuzno, ne ve nobene prave sodbe, prezira vse, kar je »moderno« in obsoja dostikrat, ker ne razume. Kako premagati vse težave, kako vzgojiti v najširših slojih čut in razumevanje za umetnost, to je veliko vprašanje, ki si nanje še ne vemo jasnega odgovora.

Eno je gotovo: pred umetnino moramo stopiti brez predsodka; ako smo si že prej o nekem delu nabrali polno predsodkov, jih bo težko kedaj popolnoma premagati.

Umetnino moramo opazovati z umetnikovimi očmi, drugače je razumevanje nemogoče, kakor hitro smo na drugem stališču, niti ni treba, da umetnikovemu nasprotnem, nam bo ostala umetnina tuja. Ako bi mo-

derni umetnik ne opazoval starejših del s svojega stališča, ampak s tedanjega stališča, bi o marsičem drugače sodil, kakor tako sodi. In istotako če bi starejši umetnik upošteval težnje moderne, bi njena dela razumel in drugače sodil o njih.

»Umetnina je kakor knez; pred njo je treba čakati, da izpregovori,« pravi Schoppenhauer. Dokler nismo doživeli celega procesa, ki se je vršil v umetnikovi duši, ne razumemo in ne bomo razumeli umetnine; ona je kakor knez, potrpljenja je treba in potem izpregovori.

Treba pa je šole na podlagi starih pripoznanih umetnin, da si ob njih priborimo zakone estetičnega vplivanja. Kompozicionalno vrednost umetnin študirajmo na glavnih delih visoke renesanse v Italiji; slikarske kakovosti pa v prvi vrsti na nizozemskih mojstrih. Kar se tiče vsebine umetnin, se šolajmo na podlagi posameznih mojstrov, katerih globoke misli ali silno razpoloženje je priznано. Velike vrednosti je, da se umetnina opazuje, tam, kamor je prvotno namenjena, ker najboljša dela so lokalizirana, njihovo stališče v muzeju pa dostikrat zmanjša njihovo učinkujočo moč. Slika, na nepravem mestu izpostavljena, je kakor človek, ki smo mu vzeli prostost.

Toda dalje. Povdaril sem, da na vseh straneh manjka razumevanja za moderno slikarstvo.

Toda to tudi ni čudno. Moderno slikarstvo, kakor sploh vsa moderna umetnost nosi znak prehodne dobe. Ono ni višek neke umetnostne epohe, pa tudi ne najnižje stališče. Napredek je videti od dné do dné, vendar pa nimamo še nič velikega, dovršenega, monumentalnega, nimamo še umetnika, ki bi vse prednosti moderne struje združil v sebi in nam vendar samostojno podal nekaj velikega, nekaj tako določnega in mogočnega, da bi se zopet rodovi zatekali k njemu črpat, zatekali se le izpopolnjevati njegovo delo, ne pa nadaljevati, ker poleg njega ni nobenega, ki bi bil zmožen imenovan biti mojster. Moderna umetnost šele izbira in zbira, študira in zbira študije za onega velikana, ki jih bo znal in mogel uporabiti. Poglejmo samo moderne razstave. Vse polno je skic, študij in še ono, kar naj velja za dovršeno, bi vedno še raje nazvali studijo, ker se nam zdi, da nekaj manjka, da vendar ni dovršeno, da bi moglo biti popolnejše. V znamenju iskanja živi moderna umetnost.

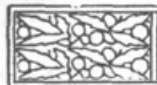
Moderna umetnost je reakcionarna, pretrgala je s tradicijo, mlada je še na novem potu; torej je razumljivo, da si mora ustvariti najprvo podlago in zato se zanima za vsestranske probleme tehnike in zato je naravno, da nosi pečat študiranja na sebi. Včasih se ji očita, da je preveč naturalistična, a tudi to je čisto razumljivo. Narava je bila vedno učiteljica in je še tudi danes, tega ne more nihče utajiti, njo je v prvi vrsti treba opazovati in posnemati; ko bo enkrat zbranih dosti realnih podlag, se bo že pridružila tudi idealnost; vedno je še bilo tako v umetnostni zgodovini. Naturalizem in genijalna površnost sta znak prehodne dobe. Sedaj je čas genijalnih, netemeljitih ljudi, ki mislijo, da so veliki umetniki in napravijo dostikrat tudi tak vtis, a zableste kakor blisk, da še hitreje ugasnejo, za njimi pa mora priti človek, ki bo na podlagi temeljite umetniške izobrazbe in na podlagi tega, kar mu bodo desetletja nakopičila in naštudiralna in s silo svoje genijalnosti ustvaril to, kar so iskali tisoči in bi brez njihovega iskanja ne bilo naenkrat mogoče. Res so veliki slikarji nastopali, kakor silne elementarne prikazni, kot bi padali iz nebes, a kdor pozna njihovo predzgodovino, bo vedel, koliko poti vodi do enega samega velikega človeka, in kakor so te dostikrat malenkostne in se lahko prezró, ravno tako so bile neobhodno potrebne.

Dalje pa je moderna umetnost večinoma subjektivna, to se pravi umetnikova osebnost igra veliko vlogo, z drugo besedo tudi lahko rečemo, da je lirična. In to je tudi povod, da je malo razumljena ali celo nesimpatična. Koliko čudnih, nerazumljivih ljudi nas obdaja — kakor njih ne razumemo, tako ne razumemo njihove umetnosti. Kolikor osebnejši je umetnina, tem pristrčnejša je, to je res, ali povdarili smo, da išče naša umetnost oblik, v katerih bo izrazila in izlila enkrat to, kar nam ima povedati

Menda pa je naša umetnost tudi odsev najožjih razmer, ki se je v njih porodila. Človek ne more zatajiti svoje okolice, ki je v nji vzrastle, vedno mu ostane nekaj, kar ga karakterizuje kot otroka razmer in časa, umetnost pa ni le izraz posameznika, ampak izraz celega časa, dostikrat naroda, vselej pa kulture. Naš čas se tako pogosto imenuje čas iskanja, iskanja Boga še posebej, onega Boga, ki ga je zavrzel in ga sedaj zopet išče. Naš čas je zavrzel stare tradicije in na njihovih razvalinah zida nove stavbe; kar se še ni podrlo, se podira pred našimi očmi. Ali nismo že rekli: moderna umetnost je reakcionarna, moderna umetnost je iskajoča umetnost in ravno v teh dveh točkah je v najožji zvezi s časom.

To še ni višek, kar imamo sedaj, sposobnost razvoja pa je v tem brstju. Slikarstvo že sedaj kaj lepo napreduje, posebno kar se pokrajinskega slikarstva tiče, stavbarstvo in kiparstvo pa gresta za njim, upamo lahko, z gotovostjo soditi pa še ne moremo, kakšen bo sad; mogoče nam pokažejo že bližnja desetletja, gotovo bodo pa o tem sodili poznejši rodovi.

Samo par misli sem Vam skiciral pod neposrednim vtisom Poppovega članka v »Akademische Monatsschrift«, VIII., 8. »K razumevanju modernega slikarstva«, kakor tudi pod vtisom zadnjih dunajskih razstav.

Srednješolsko dijaštvo.

Radikalci in šolstvo. Nekaj stavkov iz referata g. Zalarja na celjskem shodu: »Hočemo, da imej učiteljstvo svobodo prostega gibanja. Zato mora biti v prvi vrsti samo neodvisno in sicer predvsem znanstveno. Danes govoriti o tem, je utopija, kajti znanost se ne more prilagoditi v nobenem oziru verskim legendam. Danes pa v eni uri podere katehet, kar je profesor po dolgem trudu s težavo sezidal«. — Dovoljujemo si malo opazk. Torej »znanost se ne more prilagoditi v nobenem oziru verskim legendam«. Vprašanje nastane, kaj si gospodje à la Zalar pod tem pojmom vse mislijo, isto je o pojmu »verske legende«. Ako si g. referent misli »znanost« v gotovem, ne baš ravno kritičnem pojmovanju, kot ga danes s tako liubeznijo rabi časopisje in monistovske brošure, seveda potem tu »znanost« gotovo nasprotuje »verskim legendam« (religiji, konfesiji??). Saj menda istovetite radikalci »religijo« z »verskimi legendami«, ne? Tako vam z veseljem damo pohvalo, da znate krasno potvarjati pojme in tudi — logično sklepanje. — Glede profesorjev in katehetov pa gotovo bolj resnici odgovarja stavek: »Danes pa v eni uri podere profesor, kar je katehet po dolgem trudu s težavo sezidal«. So pač tudi drugi bili v srednjih šolah, ki so vsaj toliko »skušnje« pridobili, kot gotovi radikalni kritiki. Hočete zgledov? Seve, potem bi uganjali »denuncijantstvo«! — Konflikt med svobodno in konfesionalno šolo je temeljnega značaja: prva vsiljuje človeku gotovo konfesijo, druga zahteva svoboden razvoj posameznika. — Torej konfesionalna šola »vsiljuje gotovo konfesijo«, druga pa ne. Dovoljujemo si samo vprašanje: Ali »svobodna šola« ne vsiljuje gotove »znanosti«? Ali je pri tem ne vodijo gotova načela, ki so končno etična načela? Kako

naziranje pa je o etiki, morali, vi, moderni reformatorji?! Kot pristaši načel evolucije, relativne obveznosti morale, etike, sploh ne morete in tudi ne bi smeli vsiljevati gotova naziranja v najvažnejših življenjskih vprašanjih. — Kaj podaste mesto pregnane religije šoli? Znanstvo? Kakšno znanstvo? Ali to zadošča? Vprašajte izkušene pedagoge! Po dr. Žerjavovih besedah naj bi se verski čut »brez vsakega dogmatizma« pač vpošteval, a le kot pripomoček pri vzgoji otroškega čustvovanja v nižjih razredih, v višjih pa naj bi »kritični znanstveni pouk o verstvih« nadomestil vse, kar more dati verska vzgoja. — Kako si gospoda to misli, seve ni dovolj razvidno. Tako nekaj splošnega, skupnega vsem verstvom, vsakega malo in nič trdnega, gotovega, nekako religiozno meгло; to naj poda »svobodna šola«, oziroma porablja pri vzgoji učencev nižjih razredov. Za višje: »znanost«! Ali je sama znanost mogla kdaj vzgojiti značaje? Ne vidite, da je treba še nekaj več, kakor pa samo znanje, poznanje, razumevanje? In ali je znanost dognala gotovo trdno moralo, ki bi vse in vedno v vesti silila k dobrim dejanjem? Dr. F. J. pravi v »Wage«, štev. 38., stran 901 (1907): »So ist, um ein Beispiel anzuführen, die Abschaffung des Religionsunterrichtes und Ersatz durch Moralunterricht vorläufig, besonders bei uns (»Freidenkern«, op. pis.) ganz unmöglich. Schon deshalb nicht, weil wir keine feststehende Moral besitzen. Die Moral jeder Partei ist verschieden. So kann sich immer nur um die Normalmoral der Majorität handeln. Und in dem Momente, da wir eine solche Moral festsetzen, tun wir nichts anderes als die Kirche. Wo bleibt dann der »freie Gedanke«?« Torej vendarle Dogmatizem, dasi le — večine! O ti, »svobodna šola«, dogmam le ne utečeš! — Vidi se, da bi gospodje radi nekaj, a kaj, sami ne vedo točno določiti in razjasniti. In to naj bi bilo nadomestilo za verski pouk in vzgojo?! Preprosti ljudje bi rekli: »Uši kašljajo, pa nimajo kaj pljuniti«, sit venia verbis . . . Svetovali bi jim, da kočljiva vprašanja res vsestransko in globoko premislijo, predno se povzpno do gorostasnih trditvev à la »verske legende«. Malo več znanstvenega pedagoškega študija problemov in malo manj nepremišljenosti, pa bi se naposled mogoče še kako sporazumeli. Tako pa ne, dokler bo njihova znanost dišala po brošurah po 20 ali 50 vinarjev! — »Faktum je, da danes na višji gimnaziji večina dijakov »vero izgubi«. Vzel jim jo je katehet in Wapplerjeva: »Kath. Glaubenslehre«. Profesorji sami tudi nimajo vere. A vse to se mora prikrivati s plaščem laži in neodkritosrčnosti. Fant, ki bi v tej verski krizi tako potreboval svetovalca, nima nikogar, do katerega bi se mogel zaupno obrniti. Ali naj bo to javna morala? Ne trdim, da bi po odstranitvi cerkvenega verstva iz šole vzgajala šola same kristalne značaje, a to je gotovo, da bi bil s tem odstranjen sistem hinavščine in laži, ki obvladuje vse naše šolstvo!« Gospodu referentu rade volje priznamo nekatera dejstva, dasi smo drugega mnenja o njihovih vzrokih! Resnica je, da večina dijakov na višji gimnaziji izgubi vero, ki pa je jim ni vzel ne katehet in ne Wapplerjeva knjiga. Vzroki so povsem drugi in ne majhen je ravno ta, da »profesorji sami tudi nimajo vere«. Kak vpliv izhaja od te strani, nam je dovolj znano. Upamo, da nam bi temu gospod referent kmalu pritrdil, če bi hotel biti odkrit in resnicoluben. Slaba, oziroma nepraktična knjiga, nesposoben katehet, to so pospešilni faktorji, nikakor pa ne prvi in glavni vzrok! Vzroki so bolj v notranjem življenju in ne redko, če ne vobče, tudi v — zunanem življenju. Knjige, protiverski spisi, uživanje v raznih oblikah, družčina itd., so važni faktorji. Sicer pa bo še prilika, da o tem obširneje spregovorimo. Danes pripomnimo le, da radikalcı sami priznavajo, kako važno je, da ima zavod dobrega, vsestransko zmožnega kateheta, ki zna ločiti zrna od smeti in jih temu primerno v »redih« označi, in ne, kot se danes kaj rado godi, da ateisti dobivajo odlične rede, ker se znajo prikupiti in »nadržniti«, pravi verni njihovi tovariši pa se radi malenkosti morajo zadovoljiti z »zadostnim« ali »povoljnim«. Ako je kje katehet, ki je kos težavni nalogi današnje verske vzgoje na srednjih šolah, ki pozna dobro ljuliko in pšenico ter tudi vé uporabljati svoje moderno znanstveno znanje, skušajoč s svetom in poukom pomagati v »krizi« se nahajajočemu dijaštvu, tedaj pa »Omladina« ne štedi z osebnimi napadi. Facta docent! — Pri tej priliki spominjamo na odobravanje navzočega dijaštva, ko je nekdo zahteval, da bodi srednješolski katehet le mož.

vsestransko naobražen, ki pozna do dobra vse zahteve pedagogike in časa, ko je treba največje pazljivosti in vztrajnosti, da mu je mogoče obvarovati mladino pred versko-nravnim padcem. Tudi mi ponovno kličemo: »Dajte nam izbornih psihologov in pedagogov-katehetov na vseh srednjih šolah, ki bodo umeli mlado, razburkano srce in mu tudi znali kot resni; izkušeni moške priskočiti o pravem času na pomoč!« Da, slovensko srednješolsko dijaštvo po večini hrepeni po dobrih katehetih, ker čuti slabost napram vedno naraščajočim nevarnostim, ki se pojavljajo od dne do dne v šoli in izven šole! Opomin naj bodo odločivnim činiteljem besede radikalnega referenta: »Fant, ki bi v tej verski krizi tako potreboval svetovalca, nima nikogar, do katerega bi se mogel zaupno obrniti« in »Profesorji sami tudi nimajo vere«. Tako vemo, kje je treba reform . . . Slovensko srednješolsko vprašanje postaja tako od dne do dne — vsestransko pereče vprašanje. Caveant consules . . . Kritik.

Razno.

G. Vukovoj. »V luči resnice . . .« Kolikor Vas jaz poznam, Vam teče proza mnogo boljše kot vezana beseda. Črtica mi prav ugaja. Izpreobrnjenje Francozov ste malo prepovršno motivirali, vendar se dá pa marsikaj razložiti iz tega, ker ne vemo, kaj sta govorila z Mirkom in je pri mladih ljudeh tako »izpreobrnjenje« še dosti razumljivo. Težja je pa že stvar, ker ste vpletli tudi Elviro notri. Težko verjamem, da bi tudi tu tako hitro nadvladal razum. Kakor vidíte, ~~že~~ veliko manjka do popolnosti. Vadite se pridno. Take kratke črtice so dobra vaja. Ker je črtica aktualna in se lepo čita, jo mogoče vseeno natisnem v prihodnji številki. Oglasite se večkrat. — Prosim za Vaše pravo ime in naslov!

G. Nekdojev Dolon. »Jezik očistite peg«, da Vam ne zaide zopet v smešnosti kot v pesmi »Sam«. Brzdaite ga in ne mislite, da mora jezik trpeti na ljubo rimni. »Znadem« in »imačem« je pa v 20. stoletju pač nezaslišano. — Originalnejša je druga »Že v zibki . . .!« Star motiv sicer, ali to nas ne sme ovirati. Zdi se mi, da Vam ni Muza že v zibelki podala lire, vendar pa še ni vse izgubljeno. Neki moj prijatelj ima navado rekati: »Kdor ni nikdar pesnil, ta ni živel«. Jaz pa mislim, da ima to tudi kolikortoliko praktičnega pomena. Če sam tudi nisi pesnik, a si se s precejšnjim trudom sicer mogoče privadil, da vender narediš vsaj arhitektonsko popolno kitico, si s tem vsaj prisiljen malo bližje pogledati v delavnico pesnikovo, izobraženega človeka naravnost nevredno pa je, če pride v položaj, da bi moral predstaviti par verzov na materinski jezik, pa tega ne more. Ne more pa zato, ker se ni nikoli učil. Nočem s tem zagovarjati kakih šušmarskih prestav svetovnih del, ampak mislim bolj na praktično porabo. — »Pismo bratu k maturi« je za »Zoro« naravnost neporabno. Je marsikako zrno notri, ali da bi radi malega jedra mazali toliko papirja, ne gre, naj take reči raje še dalje priobčujejo mažarski listi. Vašemu prijatelju, ogrskemu Slovencu, pa moram izreči priznanje za njegovo dobro slovenščino. Le tako naj napreduje v narodni zavesti tudi naprej. Ali bi mi ne hoteli izdati njegovega imena in naslova? Prosim, ker bi se rad tudi sam seznanil ž njim. — Še kaj pošljite v pregled!

G. Poljanovič. »Upanje«. Misel lepa, oblika pa jezikovno pomanjkljiva. Varujte se vsaj takih tisočkratnih »ti«, ki jih tu kar mrgoli (»leta ti«, »vodi ti«) — napravi skrajno slab vtis. Tudi »sovražne ti«, kar se v prozi še nekako čita, nas neprijetno dirne. Pošljite kaj več, iz ene pesmi ne moremo dosti ali nič sklepati.

G. Slavko Slavič. Proketo me imate za naivnega. Pravijo pa, da človek v drugih rad to vidi, kar je sam! — Pravzaprav je neumno, da se na anonimne pošiljatve sploh odzivam, ali ker se Vam vidi, da se ne delate samo otroka, ampak ste po duhu res otrok, naj Vam zadostuje ta odgovor, da se ne boste kje bahali, kako ste »Zoro« »potegnili«.